

BOG‘LOVCHILAR CONJUNCTIONS

Bog‘lovchilar fikrlar va gapdagi grammatik bo‘laklarni o‘zaro bog‘laydi. Gaplarni to‘g‘ri tuzish va fikrlarni aniq ifodalash uchun bog‘lovchilarning turlarini bilish kerak. Hozirgi zamon ingliz tilidagi bog‘lovchilar uch turga bo‘linadi: **teng bog‘lovchilar** (coordinating conjunctions), **juft bog‘lovchilar** (correlative conjunctions), **ergashtiruvchi bog‘lovchilar** (subordinating conjunctions).

Teng bog‘lovchilar

Teng bog‘lovchilar bir xil grammatik kategoriyadagi ikki va undan ortiq so‘z, ibora yoki gaplarni bog‘laydi. **And, but, or, nor, for, so, yet, and/or** teng bog‘lovchilar hisoblanadi.

Eslatma: **for, so** va **yet** bog‘lovchilari gapda boshqa vazifalarda ham kelishi mumkin.

And bog‘lovchisi qo‘shish yoki qo‘shimcha qilishni ifodalaydi. Qo‘shishni ifodalaganda “-ga” qo‘shimchasi bilan, boshqa holatlarda “va”, “bilan”, “hamda” so‘zlari bilan o‘zbek tiliga tarjima qilinadi.

Two **and** four make six.

Ikkiga to‘rt (qo‘shilsa) olti bo‘ladi.

Rise **and** potatoes are common foods.

Guruch va kartoshka doimiy yemishlardir.

But ziddiyatni ifodalaydi va o‘zbek tiliga “ammo”, “lekin”, “biroq” so‘zlari bilan tarjima qilinadi.

Two and four make six, **but** two and three make five.

Ikkiga to‘rt olti bo‘ladi, lekin ikkiga uch besh bo‘ladi.

Many trees lose their leaves in winter, **but** evergreen trees

do not.

Qishda ko'pchilik daraxtlar barglarini to'kadi, lekin doimiy yashil daraxtlar to'kmaydi.

Or tanlash yoki ajratishni ifodalaydi va o'zbek tiliga “yoki”, “yo”, “yohud” kabi bog'lovchilar vositasida tarjima qilinadi.

Two and four **or** five and one make six.

Ikkiga to'rt yoki birga besh olti bo'ladi.

Today travellers go by plane **or** by bus.

Bugun sayyohlar samolyot yoki avtobusda ketadilar.

They had enough money for eggs **or** bread, but not enough for both.

Ularda tuxum yoki non uchun yetarli pul bor edi, lekin ikkalasi uchun emas.

Nor bog'lovchisidan oldin **not** yoki **neither** keladi va o'zbek tiliga “na ..., na ...” tarzida o'giriladi.

They did not buy eggs, **nor** did they buy bread.

Ular na tuxum, na non sotib olishdi.

So natijani ifodalaydi va o'zbek tiliga “natijada”, “shunday qilib”, “shunday ekan” kabi so'zlar bilan tarjima qilinadi.

They did not have enough money to buy milk, **so** they bought only eggs and bread.

Ularda sut sotib olish uchun yetarli pul yo'q edi, natijada faqat tuxum bilan non sotib olishdi.

For sababni ifodalaydi va o'zbek tiliga “chunki”, “uchun”, “sababli”, “boisdan” kabi so'zlar yoki “-dan” qo'shimchasi vositasida tarjima qilinadi.

They bought only eggs and bread, **for** they did not have enough money to buy milk.

Ular faqat tuxum va non sotib olishdi, chunki ularda sut sotib olish uchun yetarli pul yo'q edi *yoki* sut sotib olish uchun pullari yo'qligi uchun ular faqat tuxum bilan non sotib olishdi.

Yet ziddiyatni ifodalaydi va o‘zbek tiliga “lekin” va unga ma‘nodosh bog‘lovchilar bilan tarjima qilinadi.

They bought eggs and bread, **yet** they forgot to buy milk.

Ular tuxum bilan non sotib olishdi, biroq sut sotib olishni unutishdi.

For va **yet** bog‘lovchilari og‘zaki nutqda juda kam ishlatiladi, biroq rasmiy yozma nutqda ikkalasi ham ko‘p qo‘llanadi.

And/or bog‘lovchilari o‘zidan keyingi so‘zning avvalgi fikrga qo‘shimcha yoki ilova qilinganligini bildiradi. Ular rasmiy adabiy tilda ishlatilmaydi, ammo ilmiy uslubda tez-tez uchrab turadi:

Her letters are poorly typed. She needs a new typewriter **and/or** a new secretary.

Uning harflari juda yomon bosilgan. Unga yangi yozuv mashinkasi va/yoki yangi kotiba kerak.

The glassware is not clean. He needs a new dishwasher **and/or** better procedures.

Shisha idishlar toza emas. Unga yangi idish yuvish mashinasi kerak yoki ishni yaxshiroq bajarish kerak.

And bog‘lovchisi gap egasining bo‘laklarini bog‘layotgan bo‘lsa, fe‘lni ko‘plikda qo‘llash kerak.

The boys **and** their father **are** going together.

Bolalar va ularning otasi birga ketishyapti.

Or yoki **nor** gap egasi qismlarini bog‘layotgan bo‘lsa, kesim o‘ziga yaqinroq turgan ega bo‘lagi bilan moslashadi.

Neither the boys **nor** their father is going.

Na bolalar, na ularning otasi ketyapti.

Neither Father nor our uncle **nor the boys** are going.

Na otamiz, na amakimiz, na bolalar ketishyapti.

Teng bog‘lovchilar ikki bosh gapni bog‘lab kelganda bog‘lovchidan oldin vergul qo‘yiladi. Lekin teng bog‘lovchi ikki so‘zni, iborani yoki ergash gaplarni bog‘lab kelganda vergul qo‘yilmaydi.

They bought bread and milk, **but** they forgot to buy eggs.

Ular non sotib olishdi, lekin tuxum sotib olishni unutishdi.

They had enough money for eggs and bread or for eggs and milk.

Ularda tuxum bilan nonga yoki tuxum bilan sutga yetadigan pul bor edi.

Juft bog'lovchilar

Hozirgi zamon ingliz tilida ishlatiladigan juft bog'lovchilar quyidagilardir:

both . . . and

va . . . (har) ikkalasi /ham . . . ham

either . . . or

yo . . . yo

not only . . . but also

nafaqat . . . balki . . . ham

neither . . . nor

na . . . na

Juft bog'lovchilar teng turuvchi grammatik qurilmalardan keyin keladi.

Both the parents **and** the children enjoyed the program.

Ota-onalar ham, bolalar ham dasturni miriqib tamosho qildilar.

Neither the parents **nor** the children enjoyed the program.

Na ota-onalar, na bolalar dasturni miriqib tomosho qildilar.

Not only the parents **but also** the children enjoyed the program.

Nafaqat ota-onalar, balki bolalar ham dasturni miriqib tamosho qildilar.

Either the parents **or** the children will attend, but not both.

Yo ota-onalar, yo bolalar qatnashadilar, lekin ikkovlari emas.

Ergashtiruvchi bog'lovchilar

Ergashtiruvchi bog'lovchilar tobe gaplardan oldin keladi. Bosh (mustaqil) gapdagi fikr tobe gap orqali izohlanishi yoki tushuntirilishi mumkin. Ravish ergash gaplar ergashtiruvchi bog'lovchilar bilan kiritiladi. Ergashtiruvchi bog'lovchilar teng bog'lovchilardan ko'p

jihatlari bilan farqlanadi:

1. Ergashtiruvchi bog'lovchi bilan boshlanuvchi tobe gap alohida gap sifatida ajratilmaydi. Agar alohida gap sifatida tinish belgisi bilan ajratilsa, xato hisoblanadi.

Mustaqil gap

The alarm clock rang.
(Qo'ng'iroqli) soat jiringladi.
Mark cooked breakfast.
Mark nonushta tayyorladi.

Bosh (mustaqil) gap

When the alarm clock rang,
Soat jiringlaganda
After Mark cooked breakfast,
Nonushtani tayyorlab bo'lgach,

Mustaqil gap

Mark got up.
Mark (uyqudan) turdi.
Mark ate breakfast.
Mark nonushta qildi.

Ergash (tobe) gap

Mark got up.
Mark (uyqudan) turdi.
he ate it.
Mark uni yedi.

2. Ba'zi ergashtiruvchi bog'lovchilar predloglar bo'lishi mumkin. Bunday hollarda gapning qurilishiga qarang, keyin fe'lning qaysi shakli va qanday tinish belgisini qo'yishni hal qiling.

Predlogli birikma

Since my arrival here, I have made many friends.
Bu yerga kelganimdan beri ko'p do'stlar orttirdim.

Tobe gap

Since I arrived here, I have made many friends.
Bu yerga kelganimdan beri ko'p do'stlar orttirdim.

Because bog'lovchisining predlog shakli **because of** bo'ladi. Bu shakllarni chalkashtirmaslik kerak. Predlogdan keyin ot, olmosh yoki otlashgan so'z (masalan, **-ing** qo'shimchali fe'l) keladi.

Because the alarm clock rang, Mark got up.
Soat jiringlagani uchin Mark uyg'ondi.

Because of the ringing of the alarm clock, Mark got up.
Mark soatning jiringlashidan uyg'ondi.

Ko'p ishlatiladigan ergashtiruvchi bog'lovchilar quyida-

gilardir:

*after		how
although	even though	if
as	except that	in case
as far as	in order that	*till
as if	once	*untill
as long as	rather than	when
as though	*since	whenever
because	so that	where
*before	sooner than	wherever
-er + than	though	while

Yulduzcha (*) qo'yilgan so'zlar predlog bo'la oladilar.
Boshqalari predlog bo'la olmaydi.